

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ФОРМА СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО КОНФЛІКТУ

Анотація. В статті аналізуються різні підходи до трактування феномену гібридної війни. Відзначається відсутність єдиного понятійного апарату з вказаної проблематики.

Наголошується на тому, що гібридна війна є комбінацією традиційних та нетрадиційних методів ведення війни, які включають використання сил спеціального призначення, нерегулярних збройних формувань, підтримку внутрішніх заворушень та сепаратистських рухів, інформаційну війну та пропаганду, дипломатичні заходи, кібератаки, економічний тиск. Розглядаються передумови для початку країною–агресором гібридної війни.

Ключові слова: гібридна війна, соціальні комунікації, інформаційна війна, кольорові революції, маніпуляції, вплив.

Annotation. In this article different methods of explanation of hybrid warfare phenomenon are described. Also, article stresses absence of common conceptual apparatus of mentioned above problematic.

Article highlights that hybrid warfare is combination of traditional and non-traditional methods of war conduction, that include usage of special task forces, irregular paramilitary structures, escalation of inner oppositional and separatist movements, traditional propaganda and information warfare

* здобувач, кафедра суспільно-політичних наук, глобалістики та соціальних комунікацій, Університет «Україна» (Україна, Київ); Бебик В.М., доктор політичних наук, професор, Всеукраїнська асоціація політичних наук, голова правління

methods, various types of cyberattacks, diplomatic and economic pressure. Preconditions of hybrid warfare are also described in this article.

Keywords: *hybrid warfare, social communications, information warfare, color revolutions, manipulations, influence.*

Аннотация. *В статье анализируются различные подходы к трактовке феномена гибридной войны. Отмечается отсутствие единого понятийного аппарата по указанной проблематике.*

Отмечается, что гибридная война является комбинацией традиционных и нетрадиционных методов ведения войны, которые включают использование сил специального назначения, нерегулярных вооруженных формирований, поддержку внутренних беспорядков и сепаратистских движений, информационную войну и пропаганду, дипломатические меры, кибератаки, экономическое давление. Рассматриваются предпосылки для начала страной-агрессором гибридной войны.

Ключевые слова: *гибридная война, социальные коммуникации, информационная война, цветные революции, манипуляции, влияние.*

Постановка проблеми. Події, пов'язані з анексією АР Крим та збройною агресією РФ на сході України, виявили необхідність модернізації та корегування у вітчизняному науковому дискурсі методологічних підходів у розумінні міжнародних конфліктів та теорії системи національної безпеки. Класичні розуміння військового конфлікту виявились недостатніми при розробці заходів по забезпеченню національної безпеки без врахування такого феномену сучасних міжнародних відносин як гібридна війна. Відповідно, визначення природи феномену гібридної війни, з подальшим врахуванням зазначених результатів при розробці нормативної бази в галузі безпеки та оборони

України та конкретних механізмів її реалізації, є першочерговим завданням для української науки.

Головною особливістю сучасних міжнародних конфліктів є те, що вони не можуть оцінюватись лише через призму традиційних методів ведення бойових дій. Інформаційно–технічні засоби, соціальні ЗМІ, психологічний інструментарій і багатогранне використання усіх ресурсів оборони і наступу кардинально змінили політику ведення військових дій. У зв'язку з цим, як нове визначення «війни», з урахуванням її багатопланової природи, з'явився термін «гібридна».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Зміни динаміки та умов ведення війни обумовили дискусію щодо осмислення терміну «військові дії». «Війна першого покоління» – це стиль відомий як «наполеонівській», що характеризується лінійними та фланговими побудовами та ґрунтується, загалом, на застосуванні людської сили. Умови Першої світової війни, які обумовили застосування тактики, що базувалась на вогневій потужності, отримали назву «війни другого покоління». Під час Другої світової війни Німеччина використовувала ресурси агентурної розвідки для проникнення в тил ворога з метою нанесення проти нього ударів зсередини, що отримало назву «війни третього покоління». Таким чином, зміни динаміки та умов регіональних та глобальних порядків змусили держави вдаватися до вироблення альтернативних методів ведення війни [1].

Вітчизняні та іноземні політологи та дослідники військових конфліктів впевнені, що силове захоплення АР Крим та агресія на Донбасі здійснювались Росією через використання традиційних та нетрадиційних форм і методів ведення війни, а саме: комплексне використання регулярних підрозділів ЗС РФ, економічний тиск (з використанням енергетичного фактору), беспрецедентна пропагандистська кампанія, дипломатичне блокування правових механізмів міжнародних організацій по врегулювання конфлікту і т.п. Саме дії РФ в Україні додали важливі

визначальні методики до дискусій з проблематики «гібридної війни» [2]. Таким чином, перебіг українсько-російського конфлікту дає підстави вважати, що гібридна війна – це комбінація традиційних та нетрадиційних методів ведення війни, які включають використання сил спеціального призначення, нерегулярних збройних формувань, підтримку внутрішніх заворушень та сепаратистських рухів, інформаційну війну та пропаганду, дипломатичні заходи, кібератаки, економічний тиск.

Організаційна структура «гібридної війни» має децентралізований вигляд, який приховує її реальну ієрархію. Зокрема, окремі ланки діють незалежно і намагаються виконувати свої завдання у відповідності до запропонованих загальних політичних цілей. Таким чином, це позбавляє держави, які перебувають під «гібридним» нападом, оборонної стратегії, оскільки змінюються центри загрози; ці держави не в змозі визначити, де повинна бути встановлена лінія фронту і які інструменти слід використовувати для відбиття небезпеки. Відсутність можливості оперативного виявлення чіткого зв'язку між гібридними засобами та їх організаційною ієрархічною структурою кардинально відрізняють «гібридну війну» від інших видів бойових дій [3].

Гібридні засоби ведення війни можуть бути використані як у стані бойових дій, так і миру, що забезпечує суттєві можливості для маневру по відношенню до держави, яка є об'єктом цієї війни. При цьому, кількість наявних у держави–об'єкта традиційних засобів ведення війни не має значення, оскільки захист від гібридних загроз вкрай складний. Крім того, використання засобів «гібридної війни» як джерела загрози може спонукати державу–об'єкта на дії, що відповідають інтересам держави–ініціатора «гібридної війни».

З урахуванням динаміки глобальних і регіональних конфліктів, питання «гібридної війни» набуває подальшої актуальності. Передусім, йдеться про спосіб і форму підготовки держави для протидії засобам ведення проти неї «гібридної війни».

Диверсифіковані засоби ведення війни поставили питання щодо методів, що мають розробити держави для свого захисту та актуалізації власних політичних цілей. Іншими словами, наразі є незрозумілим, які засоби і процеси необхідні для запобігання та ефективного реагування на загрози «гібридної війни». У цьому контексті, протиборчі сторони, використовуючи розмиті факти та вигадки, створюють свої власні реалії заради реалізації своїх інтересів [4].

На даний час у військовій та політичній науці відсутні загально визнане визначення «гібридної війни». Офіційно ухвалювати цей термін не поспішає і Міністерство оборони США, яке наразі обмежується терміном «гібридна загроза». Деякі дослідники, у тому числі у Росії, також ставлять під сумнів обґрунтованість терміну «гібридна війна». Наприклад, професор МДІМВ А.І.Подберезкин віддає перевагу терміну «сетеві центрична війна», яка, за його словами, «укладається у використанні будь-яких складових — політичних, економічних, інформаційних, військових, та інших для досягнення кінцевої й глобальної геополітичної мети».

Гібридна війна була описана полковником російського Генерального штабу Євгеном Едуардовичем Месснером ще у 60-х рр. минулого сторіччя як «Мятежевойна» (його книга «Заколот – ім'я третьої всесвітньої», видана в Буенос-Айресі у 1960 році). Зокрема, за його визначенням, гібридна війна – це сучасна версія і форма війни як збройної боротьби.

Він відзначає, що кожній фазі розвитку людської моралі відповідає особливий стиль війни, та, відповідно, вид зброї: лицарі боролися на турнірах, релігійні війни дали миру «криваві лазні» і Варфоломійську ніч, Аустерліц і Бородіно — мільйонні битви віч-на-віч. Стиль сучасної війни — «гуманістичне» винищення, коли, наприклад, економічна блокада Німеччини, ядерне бомбардування Хіросіми й Нагасакі вбиває половину, або все мирне населення [5].

Саме у даний час проблематика гібридних війн, кольорових революцій та інформаційних впливів продовжує набирати все більшу

популярність. Інструментами геополітичної боротьби в сучасному світі стали гібридні війни, стартовим елементом яких є війни інформаційні й психологічні, кольорові революції та керований хаос. Це не випадково: світова цивілізація, на сучасному етапі свого розвитку, зіштовхнулася із принципово новими інструментами формування нової політичної реальності, надзвичайно ефективними в умовах кризи однополярного світу. З іншого боку, саме ці інструменти і представляють виняткову небезпеку для сучасних націй-держав [6].

Ще раз відзначимо факт того, що, незважаючи на нову назву, «гібридні війни» мають у своєму арсеналі старі і добре знайомі прийоми, які активно використовувалися раніше в світових війнах, зокрема, політична та інформаційна війни тощо.

Разом з тим, поняття «інформаційні війни» також з'явилося порівняно недавно. Ще якихось 3-4 роки тому вся інформаційна війна та протидія інформаційним загрозам зводилась до організації забезпечення безпеки інформації, що на даний час трансформувалось у поняття «кібербезпека». Водночас, на початкових етапах кризова ситуація в Україні розглядалась через призму інформаційних війн, що здійснюються з боку РФ.

Проте, як і у випадку з терміном «інформаційна війна», ми вимушені користуватися цим визначенням, описуючи нові явища через порівняння й аналогії з тими явищами, подіями й процесами, зміст яких для нас гранично зрозумілий.

Таким чином, нова термінологія народжується на міцному фундаменті аксіоматики політичної науки, що прийнята всім експертним співтовариством і яку ніхто не ставить під сумнів. Цей підхід, крім усього іншого, має ще й об'єктивний характер: динаміка швидкоплинності сучасного світу є такою високою, що кожного року виникають нові явища, які досі не мали прямих аналогів у світовій історії та, як результат -

вимагають свого визначення й описання. Світ розвивається набагато швидше, аніж здатний описати ці зміни понятійний апарат [6].

На ранніх етапах метою гібридного наступу часто виступає створення виклику для внутрішньої безпеки країни. Комплексні наступи часто мають на меті усунення уряду та приведення гібридного наступу до завершальної стадії, який підкріплюватиметься застосуванням чи загрозою застосування звичайних збройних сил. Головною рисою гібридного наступу є створення невизначеності відносно події, що відбувається, і стосовно тієї сили, яка стоїть за цим нападом.

Однією з головних вихідних умов гібридної війни є неможливість повного встановлення відповідальної сили, та/або збирання і подальшої передачі до суду незаперечних доказів. Інформаційна війна на сьогодні є буденною складовою сучасного суспільства. Шляхом заперечення чи викривлення фактів можна легко маніпулювати населенням, переконувати політиків. Тому інформаційну війну можливо розглядати як одну з передумов для гібридної агресії [6].

Зважаючи на сутність феномену гібридної війни, Україні для забезпечення системи національної безпеки необхідно зосередитись на розробці нетрадиційних методів, як складових елементів ведення бойових дій. Засоби кібернетики, інформаційних технологій, економіки та пропаганди повинні також сприйматись як джерела «гібридної війни», у зв'язку з чим існує необхідність створення відповідних систем захисту від цієї загрози. Водночас, для визначення найбільш ефективного способу створення системи захисту необхідно усвідомлювати слабкі сторони країни проти якої буде використана або уже впроваджується гібридна війна [4].

Вагомим внеском в систему протидії гібридної агресії є коригування власної стратегії щодо роботи із суспільством для формування громадської думки через державні та орієнтовані на різноманітні політичні сили ЗМІ, а також доведення позиції країни на міжнародному рівні.

Ефективність функціонування будь-якої державної влади має пряму залежність від змісту та способів інфо-комунікації, як всередині самих органів влади, так і від змісту та способів залучення громадян до процесів ухвалення урядових рішень. За таких умов змінюються й функції основних суб'єктів інфо-комунікаційної діяльності, оскільки суспільна взаємодія має двоканальний характер і одночасно здійснюється по вертикалі і по горизонталі. Втім, попри більшу ефективність безпосередніх інфо-комунікацій, у суспільстві громадська думка формується, насамперед, під опосередкованим впливом засобів масової комунікації [7].

Необхідним є створення належної системи координації та взаємодії на державному рівні всіх суб'єктів інформаційного простору з питань відпрацювання заходів протидії спробам іноземних держав нанесення шкоди національним інтересам України, а також створення єдиної державної системи інформаційно-психологічної протидії іноземним впливам, до діяльності якої, окрім підрозділів спеціальних служб, також повинні активно залучатися і цивільні державні установи, організації, аналітичні центри, а також PR-компанії та засоби масової інформації різних форм власності.

Діяльність такої системи має бути забезпечена відповідною законодавчою, організаційною, фінансовою, методологічною та матеріально-технічною підтримкою з боку держави [8].

Висновки. Досягнення переваги у гібридній війні здійснюється не так за рахунок розміру збройних сил, але за їхньої спроможності здійснювати швидкі й ефективні операції на будь-якому театрі воєнних дій, зокрема у нетрадиційних умовах. Принципово важливою характеристикою гібридних воєн є те, що, на відміну від попередніх типів воєн, не менш важливим порівняно з суто військовими методами, стає застосування комплексних політичних, економічних, інформаційних та інших невоєнних заходів.

У зв'язку з тим, що Україна стала об'єктом гідридної агресії з боку РФ, протидія гідридній війні з боку української влади полягає у створенні та імплементації багаторівневої і добре структурованої системи прикордонної безпеки; імплементації в рамках скоординованої діяльності українських безпекових структур «системи підтримки прийняття рішень» для супроводження діяльності/активності всередині України; розробці превентивних стратегій, що спрямовані на залучення, на додаток до існуючих оборонних систем і методів, невійськових факторів і чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гибридная война // Википедиа. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%C3%E8%E1%F0%E8%E4%ED%E0%FF_%E2%EE%E9%ED%E0 (дата звернення 22.08.2016 г.).
2. Интервью Франка ван Каппена. Гибридная война Путина – никто не знает, как ответить // Аргумент, 28.04.2014. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://argumentua.com/stati/gibridnaya-voina-putina-nikto-ne-znaet-kak-otvetit> (дата звернення 22.08.2016 г.).
3. Гибридные войны XXI века: материалы межвузовского круглого стола 29.01.2015. - Москва: Военный университет, 2015. - 310 с.
4. NATO Strategic Communications» (NATO StratCom COE), Експертне дослідження, Особливості інформаційного впливу Росії в Україні та країнах Балтії протягом російсько-українського збройного конфлікту, 03.03.2016 року, м. Рига (Естонія).
5. Бартош А. Гибридные войны во внешней политике США и НАТО // Независимое военное обозрение. 2010, 10 окт. – Режим доступу: http://nvo.ng.ru/concepts/2014-10-10/1_nato.html (дата звернення 12.04.2015).
6. Манойло А.В. Государственная информационная политика в особых условиях: Монография. М.: МИФИ, 2003. – 388 с.

7. Бебик В. Глобальне інформаційне суспільство: інфо-комунікація і електронна демократія./ Валерій Бебик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cathedra.io.ua/s2294803/valeriy_bebik._globalne_informaciyne_suspilstvo_info-komunikaciya_i_elektronna_demokratiya

8. Горбулін В.П. Проблеми захисту інформаційного простору України: монографія / В.П. Горбулін, М.М. Биченок; Ін-т пробл. нац. безпеки. – К.: Інтертехнологія, 2009. – 136 с.